

KAKO ĆE SE KRUŽNO GOSPODARSTVO ODRAZITI NA SIGURNOST I ZDRAVLJE NA RADU?

Sažeti pregled četiriju predviđenih scenarija

Kontekst

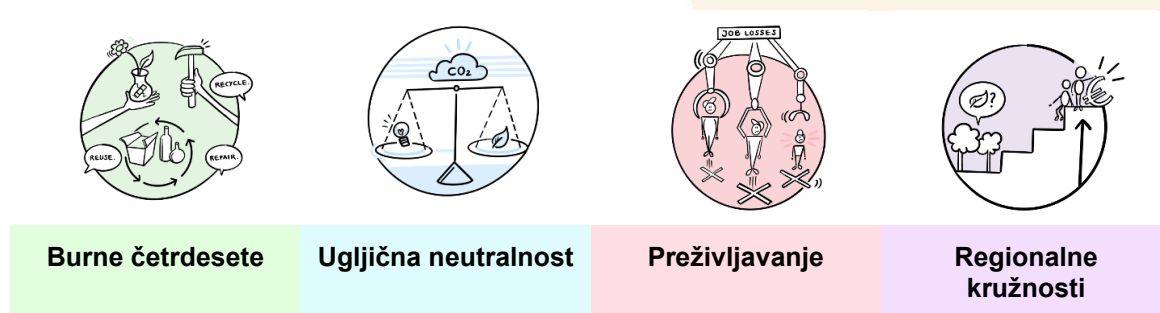
Sadašnja Europska komisija u okviru svoje ključne inicijative politike usmjerava Europu prema zelenoj budućnosti: naglasak europskog zelenog plana iz 2020. ponajprije je na postizanju klimatske neutralnosti u Europi do 2050.¹ Jedan od glavnih sastavnih dijelova tog plana novi je Akcijski plan za kružno gospodarstvo², a riječ je o proširenju Paketa za kružno gospodarstvo iz 2015.³ „Zatvaranje kruga” kako potrošnja resursa u Europi ne bi prekoračila ograničenja našeg planeta na brojne se načine bitno odražava na politike i propise, što će na različite načine utjecati na poslove u budućnosti i imati čitav niz posljedica za sigurnost i zdravlje radnika.

Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA) u okviru svoje misije da osigura sigurne i zdrave radne uvjete u EU-u već niz godina primjenjuje pristup predviđanja u okviru analize, pripreme i širenja informacija o mogućim budućim izazovima u području sigurnosti i zdravlja na radu. Ovaj je dokument dio novog ciklusa predviđanja u okviru kojeg se s pomoću četiriju scenarija istražuje učinak koji bi provedba kružnog gospodarstva imala na sigurnost i zdravlje na radu. Glavna je svrha tih scenarija potaknuti dijalog i promišljanje o budućim mogućnostima. Njima se prikazuju alternativni putovi prema budućnosti te širok niz zamislivih razvoja događaja. Oni nisu namijenjeni predviđanju budućnosti i nisu konačan ishod projekta. Umjesto toga, oni su prvi korak prema sljedećoj fazi uključivanja dionika, koja će biti usmjerena na ono što rezultati znače za aktualna istraživanja, inicijative i oblikovanje politika u području sigurnosti i zdravlja na radu.

Europska kružna gospodarstva 2040.: četiri scenarija

U okviru ovog projekta osmišljena su četiri scenarija za Europu 2040. (vidjeti sliku 1.). Oni predstavljaju ishode odluka o politikama donesenim u sljedećem desetljeću: svaki slučaj uključuje provedbu kružnog gospodarstva s različitim ishodom, a utjecaji scenarija na svijet rada i sigurnost i zdravlje na radu uvelike se razlikuju.

Slika 1.: Pregled četiriju scenarija

Za svaki je scenarij izrađen kratak opis stanja svijeta 2040.⁴, a ključni su aspekti prikazani u tekstu u nastavku.

¹ Za više informacija, među ostalim o akcijskom planu za zeleni plan, vidjeti COM(2019).

² Za više informacija o akcijskom planu za kružno gospodarstvo vidjeti Europska komisija, COM(2020).

³ Za više informacija o Paketu za kružno gospodarstvo vidjeti COM(2015).

⁴ Za sve pojedinosti o četirima scenarijima vidjeti konačno izvješće u [odjeljku naših službenih stranica](#) posvećenom toj temi.

Burne četrdesete – postizanje kružnosti i uključivosti u cijelosti

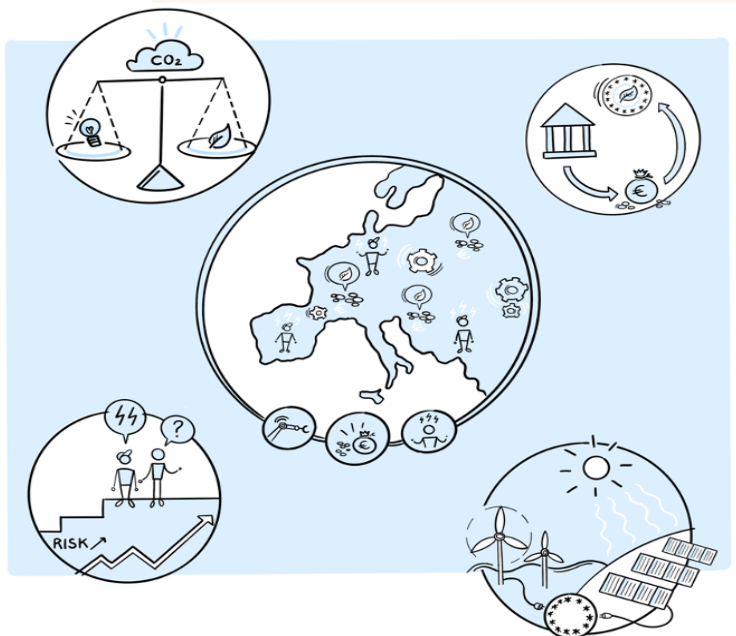
Proizvodi koji se 2040. najbolje prodaju oni su koji prate koncept „od kolijevke do kolijevke” te se njima postiže „neto pozitivan” utjecaj na društvenu održivost i održivost okoliša.

Radni uvjeti u svim su sektorima znatno bolji nego što su bili prije dva desetljeća: onečišćenje je svedeno na najmanju mjeru, poduzeća smatraju da održavanje manjeg otiska dobro utječe na bilancu, a povjerenje javnosti u oblikovatelje politika te nacionalne i europske čelnike veće je nego ikad prije. Provedba strogih mjera održivosti i ostvarenje načelâ „smanjenja, ponovne uporabe, recikliranja” u svim sektorima zahtijeva visoku razinu prilagodbe u suradnjama, a isto vrijedi i za održavanje sigurnosti i zaštite radnika u višedimenzionalnom radnom okruženju s mnoštvom platformi i oblika zaposlenja. Međutim, postoji jedna ključna razlika u odnosu na stanje 2020., a to je jasan osjećaj optimizma: budući da su brojni izazovi uspješno svladani, budućnost se čini svijetlom.

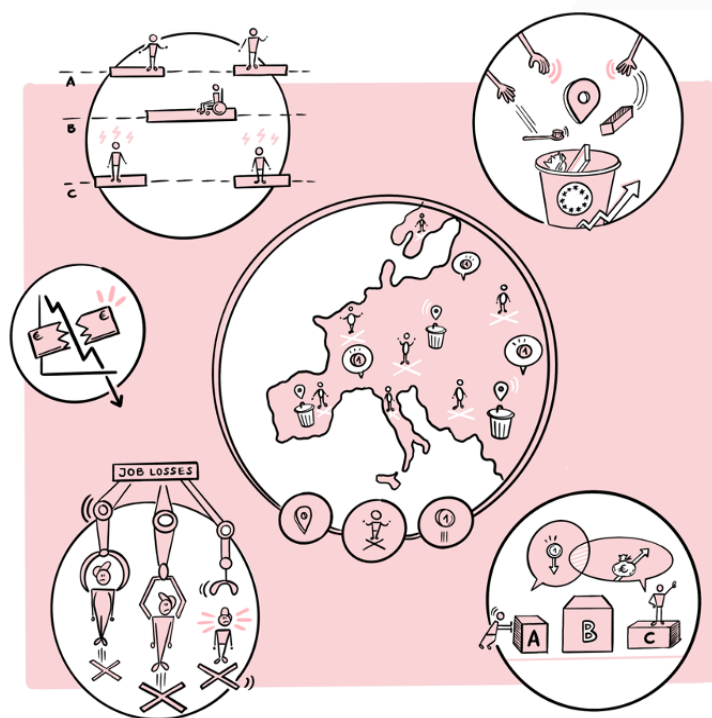
Ugljična neutralnost – ali opasne vrste

Europa je 2040. ostvarila ugljičnu neutralnost. Međutim, s obzirom na to da su rezultati u pogledu okoliša bili prioritet, narušena je kvaliteta mjesta i radnih uvjeta – barem u određenim područjima.

Početkom 2020-ih javnost je bila usredotočena na klimatsko zagrijavanje, ekstremne vremenske uvjete i gubitak staništa. Ekološka osviještenost bila je sveprisutna, zbog čega je došlo do velikog povećanja broja propisa o okolišu i razvoja industrijskih praksi pogodnih za okoliš. Međutim, s obzirom na to da se veći dio sredstava trošio na infrastrukturu obnovljivih izvora energije i inicijative za postizanje ugljične neutralnosti, došlo je do zapostavljanja socijalnih pitanja. Okolnosti u pogledu socijalne infrastrukture i usluga, socijalnih prava, uključenosti i kvalitete radnih mjesta za mnoge su se pogoršale.

Preživljavanje – u vrijeme gospodarske i ekološke krize

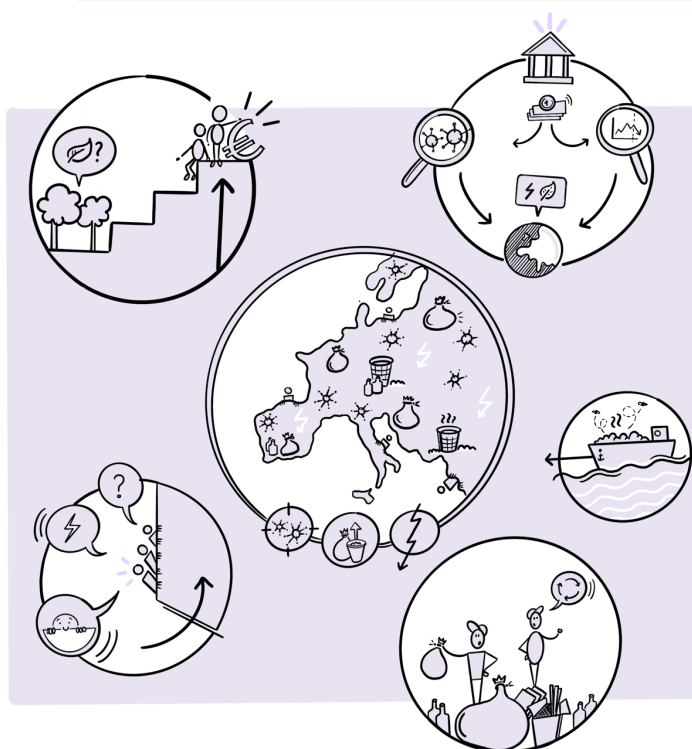
Ono što ljudi najviše žele 2040. jest posao, i to bilo kakav. Preživljavanje je jedino što je važno; okoliš, socijalna prava ili kvaliteta mjesta rada na dalekom su drugom mjestu.

Recesije, smanjenja javne potrošnje, ekološke krize i rast nezaposlenosti: vijesti iz 2040. tmurno su štivo. U poslovnoj zajednici vrijedi pravilo „svatko za sebe”; jedino što je bitno jesu konkurentnost i dobit. Nove tehnologije, racionalizacija i digitalizacija dovode do sve većeg broja radnika koji nemaju kvalifikacije koje su im potrebne da budu uspješni u tom novom, nemilosrdnom gospodarstvu. Rad putem platforme⁵ od koristi je tek rijetkima, a čak i u sektorima u kojima je takav rad vrlo čest, zbog sklapanja podugovora unutar podugovora, prateći strukturu nalik ruskim lutkama, radnici nikad ne prime dio koji im pravedno pripada. Provedba kružnog gospodarstva i dalje je nedostižan cilj, a tranzicija kroz koju su svi prošli nije bila ni zelena ni pravedna.

Regionalne kružnosti – s europskim podjelama

Rad je do 2040. postao dvorazinski sustav: zaposlenicima s ugovorom o radu osigurani su dobri radni uvjeti, a onima s nestandardnim zaposlenjem nisu. Isto tako, ne pazi se na očuvanje okoliša, a načelo kružnosti primjenjuje se uglavnom na regionalnoj razini.

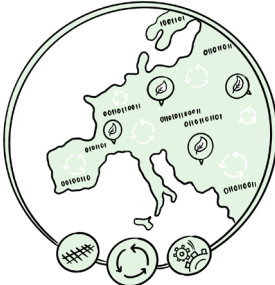
Posljednjih je desetljeća za donositelje politika i opću javnost glavna briga bila osiguranje sigurnog i rastućeg gospodarstva. Pitanje okoliša zapostavljalo se, ali ne posvuda. Bogatije europske regije mogle su si priuštiti prijenos zbrinjavanja otpada i onečišćenja na druge regije svijeta ili siromašnije države članice EU-a te sada primjenjuju neku vrstu lokaliziranog kružnog gospodarstva, ali krug ni u kojem slučaju nije potpuno zatvoren – problemi su samo prebačeni na drugo mjesto. Zapostavljalo se i pitanje socijalne uključenosti. Budući da su kvalitetna radna mjesta dostupna samo manjem broju dobro osposobljenih i visokokvalificiranih pojedinaca, sve više radnika okreće se neformalnom gospodarstvu i nereguliranom, nedovoljno plaćenom i sve nesigurnijem zapošljavanju.

⁵ To je u suprotnosti s aktualnom inicijativom EU-a u pogledu rada putem platforme (planirana objava krajem 2021. (Europska komisija (2021.)), koja je usmjerena na poboljšanje radnih uvjeta radnika koji rade putem platforme. U okviru ovog (i sljedećeg) scenarija, utjecaj te inicijative i predloženog Akta o digitalnim uslugama koji se odnosi na radnike i njihovu mogućnost kolektivnog pregovaranja i dalje su se smatrali ograničenima.

Međusektorske posljedice za sigurnost i zdravlje na radu

Svaki je od scenarija različit ovisno o prilikama i izazovima koje predstavlja za budućnost sigurnosti i zdravlja na radu, a koji su detaljnije opisani u izvješću. Međutim, neke se posljedice javljaju u svim scenarijima, no u različitim razmjerima, te možda nisu prikazane na slikama povezanim s pojedinačnim scenarijima kako bi se što više zadržala njihova sažetost.

			
Regionalizirani lanci opskrbe: neovisno o tome dolazi li do skraćivanja lanaca opskrbe zbog nastojanja smanjenja ekološkog otiska ili zbog ekonomske fragmentacije, povećanje regionalizacije s obzirom na nabavu i proizvodnju nudi priliku za poboljšanje dokumentacije tijekom cijelog životnog ciklusa i primjenu strožih sigurnosnih standarda.			
Uključivanje sigurnosti i zdravlja na radu u zakonodavstvo: pitanja povezana sa sigurnošću i zdravljem na radu dosad nisu imala ozbiljnu ulogu u zakonodavstvu EU-a u području kružnog gospodarstva ili okoliša. Inicijative za poboljšanje uključivanja sigurnosti i zdravlja na radu važne su u svim četirima scenarijima.			
Nove tehnologije: nove tehnologije (od biotehnologije do nanomaterijala) mogu predstavljati nove rizike u okviru održavanja, a posebno u okviru recikliranja. Pažljivo istraživanje i smanjivanje tih rizika očit je izazov za tijela nadležna za sigurnost i zdravlje na radu, a zahtjevnost tog zadatka razlikuje se ovisno o konkretnom scenariju.			
Rad putem platforme: osim ako se odgovornost za sigurnost i zdravlje na radu ispunjava u skladu s novom inicijativom EU-a za platforme (vidjeti Europska komisija, 2021.), bilo koji oblik ekonomije honorarnih poslova (eng. „gig economy”) dovest će do niza rizika za fizičku sigurnost i zdravlje radnika. Međutim, psihosocijalni rizici uzrokovani radom u izolaciji (eng. „lone working”) (vidjeti i „Rad na daljinu” u nastavku), nadzorom koji provodi umjetna inteligencija i pritiskom samostalnog rada vjerojatno će i dalje biti prisutni.			
Automatizacija, digitalizacija, umjetna inteligencija i robotika: tehnološki i organizacijski napredak i dalje je dvosjekli mač. Iako je vjerojatno da će se rizici povezani s radom u opasnim ili fizički zahtjevnim okruženjima smanjiti, ta će smanjenja biti popraćena pojavom novih opasnosti (i njihovim povećanim širenjem) povezanih s interakcijom ljudi i robota i povećanim stresom zbog povećanog pritiska u pogledu praćenja izvođenja rada i radne učinkovitosti.			
Rad na daljinu: u svakom od scenarija rad povezan s kružnim gospodarstvom postaje mobilniji i fleksibilniji, što može otežati nadzor nad sigurnošću i zdravljem na radu i prijenos znanja o sigurnosti i zdravlju na radu te dovesti do povećanja psihosocijalnih problema.			
Strukovna prekvalifikacija: opsežna strukovna prekvalifikacija i cjeloživotno učenje bit će sve potrebni kako bi se radnicima osigurali znanje i informacije o sigurnosti i zdravlju na radu koji su im potrebni za siguran rad.			
Ekonomija suradnje: slično kao i rad putem platforme, sigurnost u okviru uzajamne razmjene morat će biti predmet novih propisa radi pojašnjavanja odgovornosti; međutim, nadzor sigurnosti i zdravlja na radu i prijenos znanja o sigurnosti i zdravlju na radu vjerojatno će biti otežani kao posljedica difuzije odgovornosti.			

Zaključak i sljedeći koraci u okviru projekta

Navedena četiri scenarija prikazuju koliko se izazovi za sigurnost i zdravlje na radu mogu razlikovati u nadolazećim desetljećima. Najbolja situacija („Burne četrdesete“) prikazuje što bi se moglo dogoditi kad bi dionici donositelji politika aktualne probleme u pogledu okoliša riješili na odgovoran i razborit način: u okviru kružnog gospodarstva postiže se stvarna, dalekosežna održivost i održava konkurentnost uz istodobno održavanje zdravlja i sigurnosti radnika kao ključnog i stalno unapređivanog prioriteta. Drugi scenariji, oni manje pozitivni, prikazuju da, iako bi Europa možda mogla prekinuti svoju ovisnost o fosilnim gorivima u iznimno kratkom roku, moguće je da to bude na štetu sigurnosti i zdravlja radnika i da dovede do znatno regionaliziranijeg i rascjepkanog okvira sigurnosti i zdravlja na radu. Ako Europa zakaže u pogledu pitanja održivosti, neće se postići ni zelena tranzicija, a pitanja u pogledu okoliša te sigurnosti i zdravlja radnika zauzet će daleko drugo mjesto u odnosu na ekonomska pitanja, što će biti štetno za sve.

Ovo će desetljeće biti od ključne važnosti za budućnost Europe: kako možemo provesti postupak u okviru kojeg se uspješno upravlja brzim prelaskom na ugljičnu neutralnost, a da promjene pridonese poboljšanoj sigurnosti i zdravlju radnika? Ta četiri scenarija osmišljena su kako bi se potaknuli dijalog i razmjena mišljenja s dionicima o budućim mogućnostima, u cilju donošenja informiranih odluka već danas radi oblikovanja politika koje su usmjerene na budućnost. Oni pokazuju da se mogući putovi prema postizanju kružnog gospodarstva u Europi i njihovi učinci na radne uvjete mogu uvelike razlikovati, a razlika bi bila vidljiva i na temelju sličnog širokog raspona početnih posljedica za sigurnost i zdravlje na radu i moguća buduća područja politika⁶.

Rad na scenarijima nastaviti će se i u drugoj fazi ovog projekta, koja je usmjerena na širenje i prilagodbu scenarija putem dijaloga i radionica s dionicima.

Autori: Cornelia Daheim, Jessica Prendergast i Jörg Rampacher (društvo Future Impacts), Cécile Désaunay (udruga Futuribles).

Slikovni prikazi: Michelle Winkelsdorf

Upravljanje projektom: Annick Starren, Emmanuelle Brun, Ioannis Anyfantis – Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA).

© Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA), 2021. Reproduciranje je dopušteno pod uvjetom da se navede izvor.

⁶ Ključne poruke iz prve faze ovog projekta detaljnije su obrađene u *Studiji predviđanja o kružnom gospodarstvu i njegovim učincima na sigurnost i zdravlje na radu* (Foresight study on the circular economy and its effects on OSH). Prva faza: Makroscenariji. Konačno izvješće (vidjeti poglavlje 7.: Zaključci i izgledi).